

SAMENVATTING VAN EEN VERSLAG VAN EEN REIS NAAR IERLAND

George Visser
Biologisch Station
Terschelling

"Voor wie zich eenmaal met dit landschap vereenzelvigde, heeft de zogenaamde beschaafde wereld dan ook geen aantrekkingskracht meer. Al moet hij daar vertoeven uit nooddrift of plichtsbesef, in zijn hart zal hij elders zijn: in Connemara" (Prof. Westhoff in Levende Natuur, mei 1969). Connemara ligt aan de westkust van Ierland en in 1969 konden wij deze streek bezoeken met een excursie van het Hugo de Vries Laboratorium uit Amsterdam. Tijdens deze excursie zou een inventaristie worden gemaakt van de waterplanten in de meren aldaar.

In zeker opzicht is Ierland vergelijkbaar met Nederland, maar het klimaat is meer atlantisch, vooral onder invloed van de golfstroom. Karakteristiek zijn de hoge neerslag en luchtvochtigheid, de gelijkmatige gematigde temperaturen en het uitblijven in het algemeen van vorst in de winter. Onder invloed van dit klimaat treft men aan de westkust typisch atlantische, alsook boreale en mediterrane planten aan. In zeker opzicht geldt dit ook voor de mollusken en voor de malacoloog is een bezoek aan Ierland zeker de moeite waard. Niet alleen omdat men in Ierland enige voor ons nieuwe soorten kan ontdekken, maar meer nog, omdat de omstandigheden in meerdere opzichten vergelijkbaar zijn met de toestand, zoals die zich vroeger in ons land moet hebben voorgedaan.

De vegetaties in de meren aan de westkust zijn in vele gevallen vergelijkbaar met de vegetatie zoals die zou moeten zijn en was in de vele vennen in ons land en bijvoorbeeld eiken-hulstbossen moeten ook vroeger grotere delen van Drenthe bedekt hebben. Achtereenvolgens zal ik hier enige landschappen beschrijven met de daar voorkomende mollusken.

Droge graslanden, tuinen en muren.

In de droge graslanden (vooral die uit het Galio-Koelerion en Arrhenatherion eliatoris) zijn vooral karakteristiek: Helicella itala, Cernuella virgata, Candidula intersecta, Cochlicella acuta, Pupilla muscorum, Vallonia excentrica en minder ook Cochlicopa lubricella. In de tuinen treft men vooral aan: Limax flavus, Milax sowerby, Milax gagates, Dero-ceras caruanae, Limax maximus en Arion hortensis.

Op muren, vooral die zijn gemetseld met kalkcement en op kalkrots komen voor: Lauria cylindracea, Clausilia bidentata, Pyramidula rupestris, Vitrea contracta, Lehmania marginata en Balca perversa.

Onder al deze drogere omstandigheden treft men nog steeds een grote groep aan van minder karakteristieke mollusken, zoals Deroceras reticulatum, Helix aspersa, Trichia striolata, Trichia hispida, Oxychilus draparnaudi, Vertigo pygmaea etc.

Bossen.

In de vorige eeuw zijn in Ierland grote delen van de natuurlijke loofhoutbossen gekapt en nadien wordt ieder jong boompje kategorisch opgevreten door schapen en geiten. Vooral echter in de omgeving van Killarney in het zuidwesten heeft men nog behoorlijke stukken bos.

Op voedselarme grond treft men het eiken-hulstbos aan (Fago-Quercetum), vergelijkbaar met het bij ons zo mooie Mantingerbos. Karakteristieke combinatie voor dit bos: Zonitoides excavatus en Spermodea lamellata. Onder iets meer voedselrijke omstandigheden, bijvoorbeeld op keileem wordt dit bos meer gemengd met hazelaar. Hier treft men Spermodea lamellata nog wel aan, maar Zonitoides excavatus is verdwenen. Wel vindt men hier Vertigo substriata. Op kalkrijke grond verdwijnen deze soorten en in het daar groeiende essenbos (Querco-Fagetea) treft men weinig karakteristieke mollusken aan, zoals Trichia hispida, Cochlicopa lubricella, Milax gagates en Deroceras laeve. Vooral in gemengde bossen met eik, kastanje, berk, etc. treft men veel naaktslakken aan, zoals: Arion subfuscus, Milax sowerby, Deroceras caruanae, Arion hortensis, etc.

Weinig kenmerkend, maar met een geringe voorkeur voor de meer voedselrijke bodem, zijn de west-europese soorten Lauria anglica en Acme fusca. In vrijwel alle bossen vindt men verder Columella aspera, Aegopinella pura, Acanthinula aculeata, Arion silvaticus, Clausilia bidentata en afwisselend de twee Vitrea soorten en vele anderen.

Steeds ook vind men Euconulus fulvus fulvus, min of meer in tegenstelling tot Euconulus fulvus alderi in moerassen. Het is echter onmogelijk deze twee eventuele ondersoorten altijd te scheiden. "Alderi" is meer roodbruin, terwijl "fulvus" lichtbruin is. "Alderi" heeft meer rondere windingen. Van de vele exemplaren die ik heb gemeten, is in de meeste gevallen de hoogte van de schelp bij "alderi" meer dan 80% van de breedte; bij fulvus minder dan 80% van de breedte. Ik mat 50 exemplaren van "alderi" met een volwassen uiterlijk. Gemiddelde breedte 2,87 mm, gem. h. 2,48 mm, mondopening 1,02 x 1,53 mm; van "fulvus" mat ik 25 exemplaren. Gemiddelde breedte 2,63 mm, gem. h. 1,98 mm, mondopening 0,9 x 1,41 mm.

Hoog- en laagvenen.

In de pure hoogvenen de zgn. blanket bogs, treft men weinig mollusken aan. Een enkele keer Lehmannia marginata en Arion ater rufus. Deze hoogvenen, die nog grote delen van Ierland bedekken, worden pas interessant wanneer zij aan meren e.d. grenzen. Deze plaatsen, waar men in de regel

ook een grote rijkdom aan planten aantreft, zijn grensmilieu's, die ook een betrekkelijke rijkdom aan mollusken hebben. Hier treft men merkwaardig genoeg weer mollusken aan waarvan men meestal denkt dat ze in bossen thuishoren, zoals Lauria anglica, Columella aspera, Vertigo substriata en soms ook Zonitoides excavatus en Acme fusca. Ongetwijfeld moet de luchtvochtigheid hier te vergelijken zijn met die in het bos.

In de kalkrijke laagvenen kan men soms de interessante Vertigo geyeri vinden. Overigens worden ook in Ierland deze laagvenen sterk bedreigd door drainage, ontginning en inundatie.

Langs de randen van grotere meren, vooral langs de oostelijke stenige oever, waar de wind meestal op staat, treft men soms Vertigo lilljeborgi aan. Het milieu doet, wat de planten betreft, sterk denken aan een vorm van het Agropyron-Rumicion crispi, kenmerkend voor een instabiel milieu. In alle moerassige omstandigheden treft men de karakteristieke Vertigo antivertigo, Euconulus fulvus alderi, Succinea sarsi en soms Vallonia pulchella aan. Natuurlijk ook Zonitoides nitidus, Vertigo pygmaea, Deroce-ras laeve. Carychium minimum, Lymnaea palustris occulta, Lymnaea truncatula, Pisidium obtusale, etc.

Zonder aan een regel te denken, lijkt het in het algemeen zo, dat daar waar men vele plantensoorten aantreft, ook veel soorten mollusken kan vinden. Vooral Vertigo's lijken kenmerkend voor instabiele milieu's en vooral Vertigo lilljeborgi en Vertigo pygmaea zijn meestal gesitueerd in associaties van het Agropyro-Rumicion crispi.

Meren.

Het belangrijkste deel van het onderzoek richtte zich op de mollusken in de door de overige deelnemers onderzochte watervegetaties. Het voordeel hiervan was dat men o.a. snel een inzicht kreeg in de plantengroei en door de uitgebreide metingen een redelijk inzicht in het milieu. In deze oligotrofe meren met hun helder water, hun calcium gehalte dat meestal lager is dan 20 mg/l, en met een relatief hoog chloorgehalte tot 100 mg/l, zijn in diverse opzichten ook te vergelijken met onze duinplassen. In deze meren treft men steeds uitgebreide Littorella-vegetaties aan (oeverkruidverbond), met al die prachtige amfifyten, zoals het oeverkruid, de bij ons uitgestorven waterlobelia, de biesvaren, het bij ons verdwenen priemkruid en de noord-amerikaanse Eriocaulon septangulare.

In deze vegetatie treft men zeker steeds de combinatie Lymnaea peregra ovata en Pisidium hibernicum aan. Kenmerkend is hier ook Pisidium lilljeborgi en verder Pisidium obtusale, Pisidium milium en Planorbis albus.

In dieper water, waar we vegetaties aantreffen van Potamogeton gramineus en Pot. lucens treden op de voorgrond: Valvata piscinalis alpestris, Bithynia tentaculata, Pisidium subtruncatum, Pis. nitidum en Pot. jenkinsi.

Periodiek droogvallende greppels en poeltjes.

In greppels en poeltjes, ook in het hoogveen, treft men een karakteristieke combinatie aan van Pisidium personatum en Pisidium casertanum. Minder ook Pisidium obtusale, Lymnaea truncatula, Lymnaea peregra ovata, en andere. Een enkele keer ook Aplexa hypnorum of Planorbis spirorbis.

Stenen in bewegend zuurstofrijk water.

Tussen en op stenen langs de randen van meren of in beekjes in bewegend zuurstofrijk water vindt men steeds Ancylus fluviatilis, tevens Lymnaea peregra ovata, Potamopyrgus jenkinsi en vooral langs de meren ook Planorbis crista en Lymnaea palustris.

Sommige meren, zoals het Cregduff Lough, werden intensiever onderzocht, o.a. door transecten van de rand naar het midden, waar een diepte was van meer dan drie meter. Hierbij bleek overduidelijk, dat evenals planten, in groter verband ook bij mollusken sprake is van duidelijke zoneringen.

Planorbis leucostoma, Lymnaea truncatula en Ancylus fluviatilis reikten niet verder dan de droogvallende oevers. Pisidium obtusale, Pisidium milium, Lymnaea palustris, Pisidium casertanum en Planorbis crista bevolkten de zeggenvegetaties (Parvocaricetea). Pisidium lilljeborgi en Planorbis albus reikten niet verder dan het Littorellion, terwijl ook Lymnaea peregra hoofdzakelijk binnen deze grens leeft. Potamopyrgus jenkinsi, Pisidium hibernicum, Pisidium nitidum en Pisidium subtruncatum kwamen ook bij een diepte van twee meter nog steeds voor in Chara- en Potamogeton vegetaties.

Planorbis laevis werd uitsluitend aangetroffen boven in de fonteinkruiden in het diepeste water. Deze situatie is echter zeker niet representatief te noemen voor alle mollusken.

Natuurlijk kon ik, als oude strandjutter, niet vergeten dat wij dicht bij de zee vertoefden. Op een verloren moment trok ik naar een willekeurig strandje, die daar bestaan uit puur kalkmateriaal. In een kwartier schepte ik een paar kilo gruis in een zak waar later meer dan honderd soorten in bleken te zitten. Prachtige Phacoides borealis lagen er bij karrevrachten en alle Venus-soorten. Verder Trivia, Gibbula, Cingula, Alvania, Rissoa, Epitonium, prachtige Mangelia en Philbertia. Ook Hermania catena, Otina otis, Cerithiopsis tubercularis, Arca tetragona, Lima sulcata, Turtonia minuta, Notirus irus, Thracia distorta, etc. Schitterend kleurig gruis, waar ik van louter balorigheid een kwartier op mijn rug in ben gaan liggen. Interessant tenslotte nog was de vondst van Leucophytia bidentata in de baai voor het hotel, tussen en onder stenen op grof zand langs de laagwaterlijn met Fuscus vesiculosus en Fucus serratus. Zij werd begeleid door Cingula cingulus, Cingula semicostata aculeus, Lasea rubra, Littorina littorea, Thais lapillus, Patella vulgata, Patella depressa, Patella

athletica, Gibbula umbilicalis, Littorina saxatilis, Littorina obtusata,
Lepidochiton cinereus, Aeolidia glauca en Monodonta lineata.

op 31 juli, na een dag oponthoud omdat de chauffeur op de weg naar ons toe, naar goed ierse gewoonte onmogelijk zonder gokken de paarderaces had kunnen voorbijrijden, keken we vanuit het vliegtuig naar een landschap van groene heuvels en blauwe meren, dat even snel grijs werd in plotseling neervallende mist; Ierland tot nu toe nog met een grotendeels ongeschonden landschap en ongeschonden mensen.